

מייבאים עורך ל"דבר"

פרשייה עלומה בקורות העתונות בארץ

האיר והעיר: מרדכי נאור

המערכת קיבלה הישיבה בלי התנגדות. חילוקי דעות הועלו על ידי בן גוריון בהערותיו. הוא אמר שכחבר ההסתדרות לא היה מצביע בעד עורך שרק עתה יגיע ארצה ולא נמצא בה כבר. אולם הדעה הכללית בישיבה היתה שאם חיים גרינברג יסכים לקבל עליו תפקיד זה — יש למסרו לו בשמחה ואהדה.

סוכם שעניין זה, שהוא נכבד למדי, צריך לבוא לדיון או אישור בישיבת המזכירות. אמנם ישיבת המזכירות היום דלילה יותר מישיבת הלשכה עם השרים, אולם זה הפורום שצריך להתחיל. בן גוריון עורר שאלה נוספת: מדוע לא יהיה העורך הראשי הרצל ברגר? ולא אוסיף מה אמר עוד בעניין זה. הסיכום הוא כזה: הלוח הרוח בישיבה היה כפי שמסרתי. ואני מביא זאת לדיון בישיבה זו.

"אדם מן הקליבר הזה"

ישראל מרמינסקי: אם החברים גרינברג ואגרונסקי ייכנסו לעבודה בעתון — אין זה היינו הך. אלה שני דברים נפרדים והמדובר הוא על שבעה חברים ולא על חמישה.

יונה קוסוי [כסה]: הייתי היורש באותה ישיבה ואני חושב שהיא החליטה החלטה ונקבע דבר הטעון אישור המזכירות. וכך היה הסיכום: כיום עובדים במזכירות המערכת חמישה חברים. המדובר בהסדר חדש בקשר עם יציאת זלמן מערכת העתון. אולם בעבודה הממשית ממשיכים לשאת חמישה אנשים.

ישראל מרמינסקי: מדוע לא ניתן לחברי המערכת לנסח את הדברים?

יונה קוסוי: או שידבר חבר המערכת או שאני אמסור את הדברים. בישיבה זו דובר על כך שעם יציאתו של זלמן מערכת "דבר" נשארת קבוצה קולקטיבית של חמישה חברים, שתערוך את העתון. באותה ישיבה סיפרו חברי המערכת כיצד הם מתארים לעצמם את חלוקת התפקידים ביניהם עד לסידור סופי של הדברים.

הסידור הסופי היה כזה: הוחלט להזמין את אגרונסקי כמזכיר המערכת ואת חיים גרינברג כעורך ראשי של העתון. נכון הדבר שהחבר בן גוריון אמר שברוך כלל הוא בעד זה, אולם הוא

באביב 1949, שבועות ספורים לאחר הקמת הממשלה הנבחרת הראשונה ומינויו של זלמן רובשוב-שז"ר — שהיה עורך "דבר" — לתפקיד שר החינוך והתרבות הראשון, לא נמצא בארץ מועמד מתאים לערוך את "דבר" — עתון הבוקר הנפוץ ביותר בזמן ההוא, שנחשב כשופר הממשלה. ראשי מפא"י, מפלגת השלטון דאז, החליטו "לייבא" את חיים גרינברג, עורך, פובליציסט ומראשי התנועה הציונית-סוציאליסטית בארצות הברית ולמנותו לתפקיד העורך הראשי של "דבר". מזכירות מפא"י קיימה דיון בנדון, שרובו מובא להלן, ב-3 באפריל 1949. תוך כדי הדיון עלו נושאים נוספים האופייניים לעתונות המפלגתית של אותם הימים וליריבות העזה מפא"י-מפ"ם, מה גם שאחד מעורכי "דבר", יהודה גוטהלף, נימנה עם מפלגת האופוזיציה הראשית, מפ"ם.

גרינברג, יליד 1889, היה בן 60 בעת ההיא. הוא נפטר בארצות הברית ב-1953.

החומר לקוח מתוך תיקי מזכירות מפא"י בארכיון מפלגת העבודה בבית ברל. חלק ממשותפי הדיון אינם ידועים ביותר כיום. אחרים — כמו יוסף שפרינצק, פנחס לוביאניקר (לבון) ואליעזר ליכנשטיין (ליכנא) מילאו באותה עת או מאוחר יותר תפקידים בכירים.

אריה אופיר: אמסור במשפטים אחדים על העניין העומד לדיון. בישיבת הלשכה עם השרים הוצגה שאלת "דבר" בקשר עם התגייסותו (כפי שקוראים לזה בקיבוץ) של עורך העתון [זלמן רובשוב-שז"ר] למשרד לחינוך והשכלה. על פי הדברים שנאמרו על ידי החברים באותה ישיבה מביאים לנו חברינו בבית "דבר" הצעה אחידה אשר נדונה ביניהם ועלינו לאשר אותה כאן.

זו ההצעה: תיקבע מזכירות בת חמישה חברים (מזכירות המערכת) המורכבת מהחברים הרצל ברגר, דוד זכאי, צבי רותם, חיים שורר ויהודה גוטהלף. בתוך קבוצה זו יהיה הרצל ברגר העורך הפוליטי של העתון. על החברים להוסיף אליהם את [גרשון] אגרונסקי [עורך ה"פלטטיין פוסט"] כמארגן ומפעיל המערכת. וכדבר עיקרי תהיה הפנייה הטלגרפית אל חיים גרינברג ובקשת הסכמתו להיות העורך הראשי של העתון. בעניין זה היו חילופי דעות קצרים ולמעשה קיבלה הישיבה כולה ברצון הצעה זו של מזכירות המערכת. גם את ההצעה על קבלת אגרונסקי לעבודה

העורך הנכנס (המוצע) – חיים גרינברג

והעניין ברור. בזה לא היו ואין גם עתה חילוקי דעות. את זאת צריך לקבל ליריעתנו בלי כל ויכוח. ישנו אלמנט שני, שגם הוא לא נתון בוויכוח: יש להזמין את אגרונוסקי שיצטרף בגדר יכולתו והפקידו לעזור בארגון "דבר", ויעשה כל אשר יוכל בשטח זה. על זה ישנה הסכמה עם אנשי "דבר" ועם המפלגה ואין זה נתון לוויכוח. אם נוכל רק לסיים עם אגרונוסקי סידור אפקטיבי – יקום הדבר.

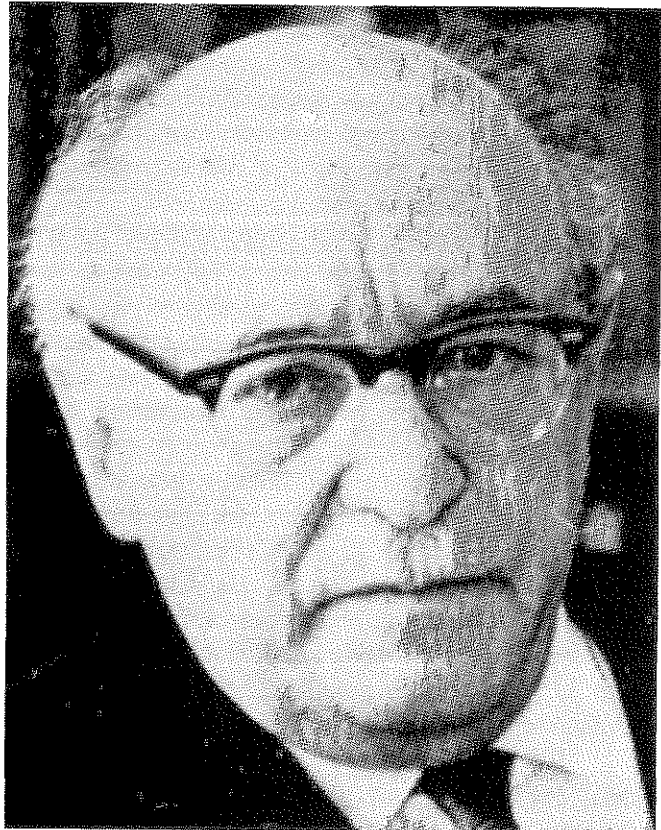
היתה שאלה אחת שהיא בעלת אופי ציבורי חיצוני והסתדרותי, וזה עניין הזמנת גרינברג בתור עורך, שבה צריך להחליט. כי חברים טענו, ובמידה ידועה של צדק, שאקט כל כך חשוב כמו הזמנת חבר להיות עורך "דבר", שצריך לאשרו מוסד הסתדרותי מוסמך, דבר זה מחייב אישור המזכירות. לפי דעתי זה הדבר העומד להחלטה בישיבה הנוכחית.

איני רוצה להיכנס לגופו של עניין, אלא לומר דבר אחד: לפי הכרתי, אם רוצים אנו בכלל להציל עוד את האינסטיטוט [מוסד] של עורך ולא של מערכת – אפשר להציל זאת רק על ידי כך שיוצא אדם מן הקליבר הזה, כלומר: מן הקליבר של חיים גרינברג. אם לא זה – במקדם חודש ובמאוחר חודשיים הסידור למעשה שנקבע על ידי ועדת המערכת יהפוך לסידור הרשמי ההסתדרותי ולא יהיה מקום לסידור אחר.

סבור שחיים גרינברג צריך לבוא ארצה ולספוג מאוירת הארץ, מתוך הנחה שכעבור זמן מה ייכנס לתפקיד זה. השאלה כולה התעוררה בקשר עם האפשרות שתעלה בוועידת ההסתדרות ולכן עלינו להסדירה לפני הוועידה. אם נקבל הסכמת החבר גרינברג כמשך ימים אחדים – נוכל להביא הצעה זו להסתדרות ולאשרה. בדרך כלל זה היה סיכום הישיבה. אולם התעוררה שאלה אם הפורום של אותה ישיבה מספיק כדי לקבל החלטה בעניין זה. אני עוררתי שאלה זו והוסכם שהיא תובא לאישור מזכירות המפלגה. ידוע לי שחמשת חברינו העובדים במערכת העתון ישבו בינם לבין עצמם ודנו על אופן חלוקת העבודה במערכת.

חיים שורר: התקיימה ישיבת מערכת אשר אישרה חמישיה זו. ההצעה העומדת עתה על הפרק היא שמזכירות המפלגה תאשר את ההצעה כפי שהיא.

פנחס לוביאניקר (לבוך): ישנם שני אלמנטים בהצעה זו שאינם דורשים שום אישורים נוספים, או ויכוחים: החלק המדבר על ועדת המערכת בת החמישה, שזה לא צריך להיות סידור מטעם ההסתדרות, אלא מטעם המערכת. אסור להפוך זאת לסידור הסתדרותי, כי אז יוצר הדבר את הקונסטרוקציה [מבנה] של מערכת בת חמישה

העורך היוצא – זלמן ש"ר

את הכל לידי השתעבודות לרוסיה. אולם העניין חמור מבחינה אחרת: גם דברים שאנו סבורים שעלינו בהחלט לומר אותם — אנו כבולים בהם מטעמים פוליטיים. כבר ארבע פעמים החלטתי לכתוב על עניין העלייה מארצות הדמוקרטיה העממית, (פ). לוביאניק: תאמר בפשטות מארצות מזרח אירופה) נכון, ומדי פעם קשה לי הדבר. אני יודע שבוזה שאיני כותב, מחנך אני את הקורא לאט לאט שיתרגל לדבר מסוים. אולם מצד שני כותבים אנשים על ארץ זו. הם כותבים ומדברים ומפרסמים דברים ללא אחריות. מתקבל מצב שאנו כבולים בכתיבת מאמרים ולעומת זה נמסר מדור כה אחראי לאיש מפ"ם הכותב ברוחו בלי הרף. לכן טוען אני שעניין זה טוען תיקון.

אליעזר פרי: המזכירות לא התכוונה לדון על שאלות רבות בקשר לחוכן וכיוון העתון. אני חושב שאיבדנו שבוע ימים מאז ישיבת הלשכה עם חברי הממשלה אשר קיבלה החלטה. על דעת כל החברים. דעת כולם היתה אחת, וגם בן גוריון היה בדעה זו, מלבד הערה אחת בקשר להיות גרינברג בארץ, שעלינו לטלגרף לגרינברג שיבוא ארצה לערוך את העתון. אולם מכיוון שחבר אחד הציע להעביר זאת לישיבת המזכירות — הובא הדבר הנה.

לאחר שאיבדנו לחלוטין שבוע ימים סבור הייתי שהחבר אופיר יביא את העניין לאישור פורמלי ולא נאבד יותר זמן. עתה, אם נתחיל בוויכוח בשטחים שונים — נצטרך להקדיש לכך שתיים שלוש שעות, ואיני מבין לשם מה נחנך הדבר. בתור יושב ראש על החבר אופיר לדעת שלא הועמד על סדר היום בירור השאלות הנוגעות לכיוון העתון "דבר". הסידור הפנימי של מערכת העתון תלוי במידה מסוימת בהנהלת "דבר" אשר דנה בדבר פעמים רבות. המזכירות לא יכולה להיות אחראית לעתון בדרך כלל, מלבד עניין הערוך הראשי. אני חושב שדברים אלה יכולים למצוא פתרון בתוך בית "דבר".

אני מציע הצעה לסדר: נסכם עתה אם ישנה התנגדות להזמנתו של חיים גרינברג לעריכת העתון, כי עלינו לשלוח לו מברק ואסור לנו לאבד אפילו יום אחד. אם אין התנגדות לדבר זה — מדוע נמשך כאן הוויכוח?

אריה אופיר: החבר פרי העיר הערה נכונה. אולם לא עשינו רע כאשר איפשרנו לעורר את השאלה החשובה שדיבר עליה החבר יחיאל הלפרין. היא תשמש גורם להחלטה על בירור מיוחד בעניין זה.

לעצם ההצעה, אנחנו חייבים לשמוע כמה הערות בעניין זה בלבד, שעליו צריכים אנו להחליט עכשיו.

לשאלה שעורר הלפרין — נקבע בירור מיוחד של המזכירות, כי זה עניין שהוא כנפשו. אולם עתה מוכרחים אנו לתת לכמה חברים אפשרות להעיר הערותיהם לעצם ההצעה. אחר זאת נעמיד את השאלה להצבעה.

חיים שורר: לעצם אישור ההצעה שהוחלט עליה בישיבה הקודמת אין לי מה להוסיף. אני רוצה רק להגיד שני דברים: א. בישיבת מזכירות "דבר", שהיא רחבה יותר מאשר החמישיה שהוזכרה כאן,

"עניין עדין"

יחיאל הלפרין: קודם כל אומר כמה מילים בנוגע לקונסטרוקציה שדיבר עליה לוביאניק. אני רוצה לערער על כך. לא מטעמים פורמליים, אלא מעשיים. אספר כיצד יכולתי להחליט או לא להחליט בעניין זה. בישיבת המערכת שבה הועלה הנושא היו אורחים מחוץ לארץ שהוזמנו כדי לברכס. בפניהם צריך היה להתנהל הוויכוח אם לאשר או לא לאשר זאת. היתה זאת אספה די גדולה ובתוכה חברים שלנו ולא שלנו. אני, למשל, לא הבעתי דעה בישיבה זו. אחר כך, כאשר נעבור לעניין שעליו אני רוצה לדבר, תבינו מדוע נמנעתי מדבר. אני מתכוון לחלק אחד של העתון "דבר", שהוא טוען תיקון מזמן. ועתה, לא רק שלא תוקן הדבר, אלא הורע; לדוגמה, המדורים לענייני חוץ, אלה הנמצאים בידי החבר גוטהלף [חבר מפ"ם]. אני חושב שדבר זה רע מזמן ועתה יהיה המצב גרוע יותר. ולא קובע מי כותב מאמר במדור זה. המדור קובע איך נמסרים ידיעה ומאמר, אתן דוגמה: כיום ישנה הסתה ב"על המשמר" וב"קול העם" בענין זיהו [מנהיג פועלים צרפתי, שהפגין עמדה אנטי סובייטית]. קיימת שאלת השתתפותנו בקונגרס השלום. העתון "דבר" מכין את הקהל לקראת יחס חיובי לקונגרס השלום ויחס שלילי לזיהו.

עתה יהיה העניין חמור יותר מאשר היה עד כה. איני יודע איך נסדיר זאת, מה יהיה יחסנו לברית האטלנטית [נאט"ו]. אני מציע שמבחינת דעת הציבור אל נזיח מדור זה, במידה שהעתון דורש זאת. זה דבר הטוען תיקון.

עתה נוצר ב"דבר" מצב כזה: אין פורום שאתה יכול לעורר בו שאלה בלי השתתפות חבר מפ"ם. לפני כן היה עורך לעתון, וכאשר נתעורר ספק — דיברו החברים עם העורך. זה הספיק, כי הוא הכריע. בכל מוסד של ההסתדרות מתנהל ויכוח אם לשתף בהנהלה חבר מפ"ם או לא. דווקא "דבר" הוא המוסד היחיד שמפ"ם הקימה מולו מוסד שכנגד. דווקא כאשר קיים "על המשמר" — איני יודע מדוע עלינו לסכן מקום זה.

עתה יעסוק בעניין זה גוטהלף. אני כותב לפעמים על ענייני חוץ ומוסד את הדברים למדור שגוטהלף הוא עורכו. לפעמים אני משנה דברים כדי למצוא את השביל המתאים. חברי המערכת יודעים שפעמים רבות כתבתי מאמר וזרקתי אותו, כי הוא לא התאים לשביל.

עניין זה עדיין מוגש ב"דבר" באופן חד צדדי. והלוואי וראיתי אצל חבר מפ"ם אותם ההיסוסים שישנם אצלי (וגם לי יש השקפות על עניינים רבים). אני יודע שאין לו כל היסוסים. את זאת אני אומר מתוך עבודה איתו, כאשר הוא מגיש לי חומר. וזכיתי לקבל ממנו הערות קשות על שאני היחיד המעו לערוך אותו.

ישנו דבר נוסף: בעניין רוסיה נמצאים אנו במצב חמור מאוד. קודם כל, זה עניין קשה כיוון שאני, למשל, איני דוגל בדעה שברוסיה הכל רע. אולם מי שחושב שצריך למצוא גם את הטוב שבארץ זו — דווקא הוא צריך לשמור על הגבול, כדי לא להביא

ממראות 1949: ימי הצנע והקיפוב

אני מציע לחברים שהלשכה תקבע ועדת תיאום, שתפעל בין "דבר" ו"הדור" [עתון צהריים של מפא"י], למען לא יקרו דברים שלא צריכים לקרות לכל הדעות. הופיעה ב"דבר" ידיעה שב"הדור" יש שביתה: האם זה לכבוד "דבר" והמפלגה? אפשר היה להרים שפופרת ולשאול אם יש אמת בדבר. למי מועילות ידיעות כאלה?! ברל לוקר: אדבר רק על עניין גרינברג. אני קצת משתומם על שהמפלגה שכחה דבר קטן. גרינברג חבר הנהלת הסוכנות וניתן לו תפקיד ידוע בה. הוא צריך לעמוד בראש מחלקת החינוך והתרבות של הנהלת הסוכנות, והמחלקה הזאת עדיין לא אורגנה.

הוא לא יכול לבוא ארצה כי קיים סיכוך בעניין ידוע. על יסוד זה נוצרה תיאוריה שהוא לא רוצה לגור בירושלים. מכל מקום, לו היה ביכולתו לבוא ארצה — היה בא ומתיישב בירושלים ומקבל על עצמו את הנהלת המחלקה שניתנה לו. איני יודע עד עתה על מקרה שחבר הנהלת הסוכנות, וכיחוד עתה, כאשר קיימת מדינה, יכול להיות עורך עתון ההסתדרות. נדמה לי שדבר זה רחוק קצת מהמציאות.

יוסף שפרינצק: קודם כל, אל נדבר בעניין שלא צריך לדבר בו עתה. אני משבח את החבר הלפרין על שהעלה את השאלה שדיבר בה, כי היא עומדת כעצם בגרונו.

הוחלט על החמישיה. הצעה זו הובאה לישיבת המערכת שהיתה רחבה יותר. האינפורמציה שהושמעה כאן, שהיו בישיבה זו אורחים מחוץ לארץ, לא כל כך מדויקת. הם באו לאחר הביורו. אני מצטער על כך שהחבר הלפרין, אז ועתה, לא מצא לנחוץ להגיד כי הוא מערער על ההחלטה. עד לקיום הביורו שמבטיח לנו החבר אופיר — אני חושב שיש לומר כאן שתי מילים בעקבות דברי הלפרין (קריאות ביניים: לא!)

"במידה שקיימת ההסתדרות — צריך להתקיים "דבר"
 אליעזר ליבנשטיין (ליבנה): לדעתי הכרחי שיהיה עורך ל"דבר". אני יודע שהיו חילוקי דעות בעניין זה, אבל טוב יותר שיהיה עורך עם חסרונות מאשר חסרונות בלי עורך. זה טוב גם מאשר יתרונות בלי עורך. אם מאיזו סיבה שהיא חיים גרינברג לא יוכל לבוא — ויכולות להיות סיבות לכך — אני מציע שהחברים ישובו שוב ויחשבו על הצעה אחרת. אסור לנו לבוא לוועידת ההסתדרות בלי הצעת עורך לעתון. הוזכר כאן שמו של אגרונסקי. אני כשלעצמי מחשיב אותו מאוד ומכמה טעמים.

לא אוסיף על אותן הצעות שהחברים הציעו כאן. אני חושב שמוסכם בינינו שאם מאיזה סיבות שהן הצעת חיים גרינברג לא תתגשם — נתאסף שוב לכדוק את העניין.

אני מוכרח להגיד שתי מילים בעניין מדיניות החוץ. משהו השתנה בעולם מקצה לקצה. עלינו לראות את הדבר. אני מציע שבמים הקרובים ביותר, בזמן שייקבע ויוכרוז עליו כאן, נקיים דיון במוכרות לא על שאלות "דבר", אלא על שאלה זו. היא אינה קשורה דווקא עם שאלות "דבר", אלא זו שאלה של מדיניות החוץ של ממשלת ישראל, ההסתדרות והמפלגה. אני רוצה להבליט זאת. עומדות על הפרק שאלות "דבר" המחייבות דיון, אולם בעניין זה אין לחכות ואסור לחכות.

ממראות 1949: עולה חדש, ביומו הראשון בארץ

ליבנשטיין: מציע שהזמנתו של גרינברג כעורך "דבר" תהיה פה אחר.

ואכן, זו ההחלטה שנתקבלה. אך גרינברג — מסיבות שונות — לא בא, ובמהלך השנים הבאות (עד 1954) נוהל "דבר" ע"י "קולגיום" של עורכים. רק מיוני 1954 ואילך היה לו שוב עורך ראשי יחיד — חיים שורר.

במידה שקיימת ההסתדרות, צריך להתקיים "דבר". קשה לקיימו בתנועה הפוליטית הנוכחית בהסתדרות. אם באים אנו לוועידת ההסתדרות ורוצים לשמור על פריוריטי [עדיפות] שלנו ב"דבר", אין לנו מועמדות אחרת מאשר חיים גרינברג. יילחמו גם נגד מועמדות זו, מטעם אורינטציה פוליטית ידועה. אולם אנחנו יודעים שזה איש בעל שיעור קומה ואני חושב שמזכירות המערכת סידרה את העניינים הקשורים בהרכב המערכת והעניינים השונים סביב זה. אם חס וחלילה לא יקויים הדבר, כפי שאמר ליבנשטיין, או כפי שהסביר ברל לוקר — נהיה אבודים...

(ד. זכאי: אם יש לנו עתון מיוחד למפלגה — מדוע מפ"ם לא רשאת לדרוש השתתפות חבר שלה במערכת עתון ההסתדרות).

עתה לעצם מועמדותו של גרינברג. להערת ברל לוקר: אני יודע שזה כבר חמש עשרה או עשרים שנה מדברים אנו מדי פעם על חיים גרינברג כמועמד לעריכת העתון וקם מישהו וטוען: הייתכן לנתק מעבודה זו או אחרת? מציעים לו הצעות שונות, חושבים על הדבר, מדברים איתו ומייעצים לו לא לקבל את התפקיד. אני מצריך מאוד את ההנהלה הציונית והתפקיד הניתן לו בה, אולם כאשר שואל אני את עצמי ברגע זה איך נקיים את חובותינו בהסתדרות — מעדיף אני עניין זה על פני כל יתר העניינים. איני יודע מדוע חשובה ההנהלה הציונית יותר מעריכת "דבר". יש לנו עתה אנשים מעטים בעלי קליבר כללי כזה של חיים גרינברג. תרבות עברית יכול לרכז גם מישהו אחר מלבדו. אם נחליט על הליכתו למערכת העתון ונאמר לו זאת בפירוש — אולי יתקבל הדבר על ידו.

יש לנו יסוד לחשוב שהדבר יתקבל על ידו. ואז יוכל להיות חבר הנהלת הסוכנות, אך בלי תיק. ברל לוקר מספר על תפקיד שניתן לו לנהל את ענייני החינוך והתרבות בירושלים. בינתיים שומעים אנו שהוטל עליו לנהל את ענייני אמריקה הדרומית באכזוקטיבה [הנהלה] הגיו יורקית. עתה מוצע לו העתון. עלינו לרכז כוחות עתה דווקא בהסתדרות. הולכים אנו לקראת ימים קשים במדינה, בציונות ובעולם ובתור מפלגה עלינו לרכז את הקפיטל האנושי שלנו במידה שניתן לנו הדבר.

אם נקבל החלטה מפורשת בעניין זה — מה טוב. אם לא תתקבל החלטה — יהיה מצבנו רע ונצטרך לדון בדבר מחדש. אני מייעץ לקבל את ההחלטה ולהעבירה לגרינברג.

זאב און: מציע לאשר את ההצעה שהובאה לפנינו: שגרינברג יבוא לארץ ומיד, ולקיים דיון רציני בזמן הקרוב באם לא תקויים ההצעה על גרינברג.

ישראל מרמינסקי: לכתוב לגרינברג שסכנה למפלגה ולהסתדרות באם לא יבוא — ולא טלגרמה. באם לא יבוא נהיה נאלצים לוותר לגמרי על ההצעה. זה צריך להיות לפני הוועידה, אחרת נאבד גם את המקום. לכתוב צריך לא רובשוב אלא שפרינצק [ויש] להסביר לו על הסכנה הצפויה שייגמר הפרק של עורך. הצעה אחרת אין לנו.

אחת מתמונותיו האחרונות של חיים גרינברג (נפטר ב-1953), שלא זכה לכתן כעורך "דבר".

